यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार तथा सजाय विरुद्धको महासन्धिको ऐच्छिक अध्यालेख

प्रस्तावना
यस अध्यालेखका पक्ष राष्ट्रहरु,

यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार वा सजाय निषेधित छन् तथा यस्ता व्यवहारले मानवअधिकारको गम्भीर उल्लंघन गर्छन् भन्ने पुनः निस्चय गर्दै,

यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार वा सजायविरुद्धको महासन्धि (यसपछि महासन्धि भनिएको) ले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्यहरु हासिल गर्ने तथा स्वतन्त्रताबाट बन्चित गरिएका व्यक्तिहरुलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहारबाट सुरक्षित राख्न अझै अन्य उपायहरु आवश्यक छन् भन्ने कुरामा विश्वस्त हुँदै,

महासन्धिको धारा २ तथा १६ ले प्रत्येक पक्षराष्ट्रलाई आफ्नो क्षेत्राधिकारमा रहेको भूभागमा यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायको रोकथाम गर्न प्रभावकारी उपायहरु अवलम्बन गर्न बाध्य तुल्याएको छ भन्ने स्मरण गर्दै,

ती धाराहरु कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी पक्षराष्ट्रहरुमा नै रहेको साथै स्तन्त्रताबाट बञ्चित भएका व्यक्तिहरुको सुरक्षा सुदृढ पार्ने एवम् तिनीहरुको मानवअधिकारको पूर्ण आदर गर्नु सबैको साझा दायित्व भएको तथा अन्तर्राष्ट्रिय कार्यान्वयन निकायका कार्यहरु राष्ट्रिय उपायहरुका परिपूरक हुन्छन् साथै तिनलाई शसक्त बनाउँछन् भन्ने निश्चित गर्दै,

यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायको प्रभावकारी रोकथामको लागि शिक्षा लगायत विधायिकी, प्रशासनिक, न्यायिक तथा अन्य उपायहरुको समग्र जरुरतलाई स्मरण गर्दै,

मानवअधिकार विश्व सम्मेलनले यातना उन्मूलन गर्न सबैभन्दा पहिले यसको रोकथाममा ध्यान केन्द्रित गर्नु पर्छ भनी दृढतापूर्वक घोषणा गरेको तथा हिरासत/कारागारहरुमा नियमित भ्रमण गर्न यातना रोकथाम प्रणालीको स्थापनाको उद्देश्य बोकेको महासन्धिको ऐच्छिक अध्यालेखलाई अनुमोदन गर्न आवहान गरेको सम्झँदै,

थुनुवा/कैदी राखिएका स्थानहरुको नियमित भ्रमण गर्ने निरोधात्मक प्रकृतिको गैरन्यायिक संयन्त्र मार्फत् पनि स्वतन्त्रताबाट बञ्चित गरिएका व्यक्तिलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार विरुद्धका सुरक्षा सुदृढ बनाउन सकिन्छ भन्नेमा विश्वस्त हुँदै,

निम्नानुसार सहमत भएका छन् :

भाग १

सामान्य सिद्धान्तहरु

धारा १

यस अध्यालेखको उद्देश्य स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिएका मानिसहरु राखिएका स्थानहरुमा यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायको रोकथाम गर्न स्वतन्त्र अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय निकायहरुको जिम्मेवारीमा हुने नियमित भ्रमणको प्रणाली स्थापना गर्नु रहेकोछ ।

धारा २

१. यातनाविरुद्धको समितिको मातहतमा हुने गरी एक यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजाय रोकथाम उपसमिति (यसपछि रोकथाम उपसमिति भनिएको) को स्थापना गरिनेछ र त्यस उपसमितिले यसै अध्यालेखमा तोकिए बमोजिमका कार्यहरु गर्नेछ ।

२. रोकथाम उपसमितिले संयुक्त राष्ट्रसंघीय वडापत्रको परिवृत्तभित्र रहेर आफ्ना कार्यहरु गर्नुका साथै त्यहाँ उल्लेखित उद्देश्य एवम् सिद्धान्तहरु लगायत स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिएका व्यक्तिहरुलाई गरिने व्यवहारका संयुक्त राष्ट्रसंघीय मान्यताहरुबाट उपसमिति निर्देशित हुनेछ ।

३. गोप्यता, निष्पक्षता, छनौट रहितता विश्व व्यापकता तथा वस्तुपरकताका सिद्धान्तहरुबाट पनि रोकथाम उपसमिति निर्देशित हुनेछ ।

४. यो अध्यालेख कार्यान्वयन गर्न रोकथाम उपसमिति र पक्षराष्ट्रहरुले एक आपसमा सहयोग गर्नेछन् ।

धारा ३

प्रत्येक पक्षराष्ट्रले यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार वा सजायको रोकथामको लागि राष्ट्रिय स्तरमा एक वा धेरै भ्रमणकारी निकायहरु (यसपछि राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्र भनिएको) को स्थापना, नियुक्ति वा व्यवस्था गर्नेछन् ।

धारा ४

१. प्रत्येक पक्षराष्ट्रले यस अध्यालेखबमोजिम धारा २ तथा ३ मा उल्लेखित संयन्त्रलाई आफ्नो क्षेत्राधिकार वा नियन्त्रणमा रहेर सार्वजनिक अख्तियारी भएका निकाय वा व्यक्तिको आदेश वा उक्साहट वा सहमति वा मौजुदीमा स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिएका वा त्यसो गरिन सकिने व्यक्तिहरु राखिने कुनै पनि स्थान (यसपछि हिरासत/कारागार भनिएको) को भ्रमण गर्न अनुमति दिनेछन् । यस्ता भ्रमणहरु ती व्यक्तिलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार तथा सजायविरुद्ध गरिने सुरक्षा, आवश्यक परेमा, सुदृढ पार्ने उद्देश्यले गरिनेछ ।

२. यस अध्यालेखको प्रयोजनको लागि स्वतन्त्रताबाट विमुख भन्नाले कुनैपनि न्यायिक वा प्रशासनिक वा अन्य निकायको आदेशबाट कसैले आफ्नो इच्छाबमोजिम आफू थुनिएको वा बन्दी बनाइएको वा निजी वा सार्वजनिक प्रकृतिको स्थानमा हिरासतमा राखिएको स्थान छोड्न अनुमति नपाएको अवस्थालाई बुझिन्छ ।

भाग २

रोकथाम उपसमिति

धारा ५

१. यो रोकथाम उपसमिति दस सदस्यीय हुनेछ । यस अध्यालेखलाई अनुमोदन गर्ने वा यसमा सम्मिलन गर्ने राष्ट्रहरुको संख्या पचास पुगेपछि भने यस उपसमितिका सदस्यको संख्या पच्चीस हुनेछ ।

२. यो रोकथाम उपसमितिका सदस्यहरु उच्च नैतिक चरित्र भएका, न्याय प्रशासन विशेषगरी अपराध कानुन, कारागार वा प्रहरी प्रशासन वा स्वतन्त्रताबाट विमुख पारिएका व्यक्तिहरु प्रतिको व्यवहारसँग सम्बद्ध विविध क्षेत्रसँग काम गरी उच्च व्यवसायिक दक्षता आर्जन गरेका व्यक्तिहरु मध्येबाट चुनिनेछन् ।

३. यस रोकथाम उपसमितिको बनावटमा पक्षराष्ट्रहरुको भौगोलिक हिसावले समन्यायिक वितरण तथा विविध सभ्यता एवम् कानुनी प्रणालीको प्रतिनिधित्व उपर उचित ध्यान पुऱ्याइनेछ ।

४. यस बनावटमा समानता एवम् अभेदभावका सिद्धान्तहरुमा आधारित भई सन्तुलित लैङ्गिक प्रतिनिधित्वलाई समेत ध्यान दिइनेछ ।

५. यस उपसमितिमा एउटै पक्षराष्ट्रका दुई सदस्यहरु (एक भन्दा बढी) रहने छैनन् ।

६. उपसमितिका सदस्यहरुले व्यक्तिगत क्षमताका आधारमा काम गर्नेछन्, काममा स्वतन्त्र एवम् निष्पक्ष रहनेछन् तथा उपसमितिमा दक्षतापूर्वक काम गर्न उपलब्ध हुनेछन् ।

धारा ६

१. प्रत्येक पक्षराष्ट्रले यस धाराको उपधारा (२) बमोजिम धारा ५ मा उल्लेख भए मुताविकको योग्यता हासिल गरेका र आवश्यक्तासँग मेल खाने दुई जनासम्मको नाम प्रस्तावित गर्न सक्नेछन् र त्यसो गर्दा त्यो राष्ट्रले प्रस्तावित व्यक्तिको योग्यताको विस्तृत विवरण उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२. (क) प्रस्ताव गरिएका व्यक्तिहरु यस अध्यालेखको कुनै एक पक्षराष्ट्रका नागरिक हुनुपर्नेछ ।
ख) नाम प्रस्ताव गरिएका व्यक्तिहरु मध्ये कुनै एकजना पक्षराष्ट्रको नागरिक हुनुपर्नेछ ।
ग) एउटा पक्षराष्ट्रका दुईभन्दा बढी व्यक्तिहरु प्रस्तावित हुने छैनन् ।
घ) कुनै एक पक्षराष्ट्रले अर्को पक्षराष्ट्रको व्यक्तिलाई प्रस्तावित गर्नु पर्दा सम्बन्धित पक्षराष्ट्रको सहमति लिनुपर्नेछ ।

३. पक्षराष्ट्रहरुको बैठक हुने मितिभन्दा ५ महिना अगावै, जुन अवधिभित्र निर्वाचन सम्पन्न हुनेछ, संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले पक्षराष्ट्रहरुलाई संबोधन गरी तीन महिना भित्र नै आफ्ना उम्मेदवारको मनोनयन दखिला गर्न एक पत्र पठाउनेछन् । यसरी मनोनयन गरिएका व्यक्तिहरुको नामावली संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले मनोनयन गर्ने राष्ट्रको नामसहित वर्णानुक्रम अनुसार पेश गर्नेछन् ।

धारा ७

१. सो रोकथाम उपसमितिका सदस्यहरु निम्नबमोजिको प्रक्रियाबाट निर्वाचित हुनेछन् ।

क) प्रस्तावित व्यक्ति यस अध्यालेखको धारा ५ मा उल्लेख भए अनुसारका आवश्यकता, सीमा भित्र परे नपरेको विषयलाई प्रमुखताका साथ विचार गरिनेछ ।
ख) प्रारम्भिक निर्वाचन यो अध्यालेख कार्यान्वयनमा आएको ६ महिनाभित्र सम्पन्न भइसक्नेछ ।
ग) पक्षराष्ट्रहरुले गोप्य मतदानमार्फत् रोकथाम उपसमितिका सदस्यहरुको चयन गर्नेछन् ।
घ) सो रोकथाम उपसमितिका सदस्यहरुको निर्वाचन संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले अर्धवार्षिक रुपमा आव्हान गरिने पक्षराष्ट्रहरुको वैठकबाट गरिनेछ । त्यस्तो वैठक बस्न दुई तिहाई पक्ष राष्ट्रहरुको उपस्थितलाई गणपूरक संख्या मानिनेछ र वैठकमा उपस्थित भई मतदान गरेका राष्ट्रहरु मध्येबाट सर्वाधिक एवम् अत्याधिक मत प्राप्त गर्ने व्यक्ति उपसमितिको सदस्यमा निर्वाचित हुनेछन् ।

२. निर्वाचन प्रक्रियाको दौरान एउटै पक्षराष्ट्रका दुई नागरिक उपसमितिको सदस्य बन्न योग्य भएको अवस्थामा भने ती दुई व्यक्तिहरु मध्ये बढी मत पाउने व्यक्ति उपसमितिको सदस्य भई काम गर्नेछ । ती दुई व्यक्तिले प्राप्त गरेको मत बराबर भएको अवस्थामा भने निम्नानुसारको प्रक्रिया प्रयुक्त हुनेछ :
क) उक्त पक्षराष्ट्रको तर्फबाट एकजना मात्रको मनोनयन परेको रहेछ भने, त्यसरी मनोनयनमा परेको व्यक्ति रोकथाम उपसमितिको सदस्य भई काम गर्नेछ ।
ख) यदि ती दुवै उम्मेदवार एउटै पक्षराष्ट्रका नागरिक रहेछन् भने ती मध्येबाट एक सदस्य निर्वाचित गर्न छुट्टै गोप्य मतदानको प्रक्रिया लागू हुनेछ ।
ग) यदि ती दुवै उम्मेदवार आफू नागरिक भएको पक्षराष्ट्रबाट मनोनयनमा परेका रहेछन् भने पनि ती मध्येबाट एक सदस्य निर्वाचत गर्ने छुट्टै गोप्य मतदानको प्रक्रिया लागू हुनेछ ।

धारा ८

रोकथाम उपसमितिको कुनै सदस्यको मृत्यु भएमा वा निजले पदबाट राजीनामा दिएमा, वा अन्य कुनै कारणले उपसमितिको सदस्यको रुपमा कार्य गर्न असमर्थ भएमा उक्त सदस्यलाई मनोनयन गर्ने पक्षराष्ट्रले यस अध्यालेखको धारा ५ मा उल्लेखित प्रावधान एवम् उपसमितिमा विविध क्षेत्र र विधामा दक्षता आर्जन गरेका व्यक्तिहरुको उचित सन्तुलन समेतलाई विचार गरी अर्को योग्य व्यक्तिको मनोनयन गर्नेछ । त्यसरी मनोनयन गरिएको व्यक्ति पाक्षराष्ट्रहरुको अर्को वैठक सम्मका लागि उपसमितिको सदस्य भई काम गर्नेछ र निजको सदस्यता सो वैठकमा बहुमत पक्षराष्ट्रहरुबाट अनुमोदनका लागि प्रस्तुत गरिनेछ । संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले प्रस्तावित नियुक्तिको सूचना दिएको ६ हप्ता भित्र पक्षराष्ट्रहरु मध्ये आधा वा सो भन्दा वढीले सो प्रस्तावमा असहमति व्यक्त नगरेमा प्रस्ताव स्वीकृत भएको मानिनेछ ।

धारा ९

रोकथाम उपसमितिका सदस्यहरु चार वर्षे अवधिका लागि निर्वाचित हुनेछन् । पुनः मनोनयनमा परेमा उनीहरु पुनः निर्वाचित हुन योग्य मानिनेछन् । पहिलो निर्वाचनबाट छानिएका सदस्यहरुमध्ये आधा सदस्यको पदावधी २ वर्ष पछि समाप्त हुनेछ । यसरी पदावधि समाप्त हुने सदस्यको नाम पहिलो निर्वाचन सम्पन्न भए लगत्तै धारा ७(१)(घ) बमोजिमका बैठकका अध्यक्षले गोलाप्रथाद्वारा तय गर्नेछन् ।

धारा १०

१) रोकथाम उपसमितिले दुई वर्षे कार्यकाल हुने गरी आफ्ना अधिकृतहरुको चयन गर्नेछ । उनीहरु पुनः नियुक्त हुन सक्नेछन् ।

२) उपसमितिले कार्यसम्पादन कार्यविधिका नियमहरु आफैं बनाउनेछ । अन्य कुराहरुका अतिरिक्त ती नियमहरु देहायबमोजिम उल्लेख हुनेछ :
क) आधा सदस्य संख्यामा एक थपिएपछि गणपुरक संख्या पुग्नेछ,
ख) उपसमितिका निर्णयहरु वैठकमा उपस्थित सदस्य संख्याको बहुमतबाट लिइनेछन्,
ग) उपसमितिको वैठक गोप्य रुपमा बस्नेछ ।

३. यस रोकथाम उपसमितिको प्रारम्भिक बैठक संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले आव्हान गर्नेछन् । यसपछि भने उपसमिति आफैंले तय गरेको कार्यविधिगत नियमहरु बमोजिम उपसमितिको वैठक बस्नेछ । यो उपसमिति तथा यातनाविरुद्धको समितिले सँगसँगै जसो वर्षको कम्तीमा एक पटक बैठक सत्र सम्पन्न गर्नेछन् ।

भाग तीन

रोकथाम उपसमितिको कार्यादेश

धारा ११

यस उपसमितिले :

क) धारा ४ मा उल्लेख भए अनुसारका स्थानहरुको भ्रमण गरी स्वतन्त्रताबाट बञ्चित गरिएका व्यक्तिहरुलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एव्म सजायबाट जोगाउन सम्बन्धित पक्षराष्ट्रलाई सुझाव दिनेछ ,

ख) राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुको सम्बन्धमा :

अ) यी संयन्त्रहरुको स्थापनार्थ पक्षराष्ट्रहरुलाई सल्लाह प्रदान गर्ने एवम् सहयोग गर्नेछ,
आ) क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुदृढीकरण गर्न राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुलाई प्रत्यक्ष एवम् आवश्यक परेमा गोप्य तवरले समेत सम्पर्क गर्ने तथा तालिम एवम् अन्य प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नेछ,
इ) स्वतन्त्रताबाट वञ्चित व्यक्तिहरुलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायबाट सुरक्षा दिने उद्देश्यले ती संयन्त्रहरुलाई सुदृढ पार्ने आवश्यकता तथा श्रोत साधनको मूल्यांकनमा सल्लाह तथा सहयोग प्रदान गर्नेछ,
ई) स्वतन्त्रताबाट वञ्चित व्यक्तिहरुलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायबाट जोगाउन राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुको क्षमता र कार्याधिकारलाई सशक्त वनाउन पक्षराष्ट्रहरु समक्ष सिफारिस प्रस्तुत गर्नेछ,

ग) सामान्यतः यातनाको रोकथामको लागि सम्पूर्ण व्यक्तिलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहर एवम् सजायबाट जोगाउन कार्यरत संयुक्त राष्ट्रसंघसम्बद्ध निकाय तथा संयन्त्रहरुका साथै अन्य अन्तर्राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र राष्ट्रिय संघ संस्थाहरुलाई सहयोग गर्नेछ ।

धारा १२

रोकथाम उपसमितिलाई धारा ११ मुताविक दिइएको कार्याधिकार सम्पन्न गर्न सवल तुल्याउनका खातिर पक्षराष्ट्रहरुले निम्नानुसार गर्नेछन् :

क) रोकथाम उपसमितिलाई आफ्नो भूभागमा सत्कार गर्ने र उसलाई यस अध्यालेखको धारा ४ मा उल्लेख गरिए बमोजिमका हिरासत/कारागारसम्मको पहुँचलाई प्रत्याभूत गर्ने,

ख) स्वतन्त्रताबाट वञ्चित व्यक्तिहरुलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार वा सजायविरुद्ध दिइने सुरक्षालाई सुदृढ तुल्याउन आवश्यक एवम् अवलम्वन गर्नु पर्ने उपायको मुल्यांकन गर्न रोकथाम उपसमितिले माग्न सक्ने सुचना उपलब्ध गराउने,

ग) रोकथाम उपसमिति र राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरु वीच सम्बन्ध स्थापित गर्न उत्साहित गर्न एवम् त्यसलाई सहजीकरण गर्ने,

घ) रोकथाम उपसमितिले दिएका सिफारिस, सल्लाहको अध्ययन गरी यसको कार्यान्वयनका सम्भावित उपायका बारेमा उपसमितिसँग संवाद, परामर्श गर्ने ।

धारा १३

१) रोकथाम उपसमितिले धारा ११ मा स्थापित आफ्नो कार्यादेश सम्पन्न गर्न सुरुमा गोलाप्रथाद्वारा पक्षराष्ट्रहरुको भ्रमणको कार्यक्रम निर्धारण गर्नेछ ।

२. परामर्शपछि उपसमितिले पक्षराष्ट्रहरुलाई आफ्नो भ्रमण कार्यक्रमबारे सुचित गर्नेछ ताकि उपसमितिको भ्रमणको लागि आवश्यक व्यवहारिक व्यवस्थापन यथाशीघ्र हुन सकोस् ।

३. त्यस्तो भ्रमण उपसमितिका कम्तीमा पनि दुई सदस्यले गर्नेछन् । आवश्यक परेको वखत भने उपसमितिका भ्रमणकारी सदस्यहरुलाई यस अध्यालेखले समेटेको क्षेत्र एवम् विषयमा अनुभव तथा गहिरो दक्खल राख्ने विशेषज्ञहरुले साथ दिनेछन् जो पक्षराष्ट्रहरु, संयुक्त राष्ट्रसंघ मानवअधिकार उच्चायुक्त तथा संयुक्त राष्ट्रसंघीय अपराध रोकथाम केन्द्रबाट प्रस्तावित गरे बमोजिम तयार पारिएको व्यक्तिहरुको सुचिबाट छानिनेछन् । त्यस्तो सुचि तयार गर्दा सम्बन्धित पक्षराष्ट्रहरुले बढीमा पाँच जना विशेषज्ञको नाम मात्र सिफारिस गर्न सक्नेछन् । भ्रमण गरिने पक्ष राष्ट्रहरुले भ्रमण दलमा कुनै विशेष विशेषज्ञ, व्यक्तिको समावेश उपर विरोध जनाउन सक्नेछ र त्यसो भएमा उपसमितिले अर्को विशेषज्ञलाई भ्रमण दलमा समावेश गर्नेछ ।

४. उपसमितिले उपयुक्त ठानेको खण्डमा उसले आफ्नो प्रत्येक नियमित भ्रमण पछि छोटो समायावधिको फलो अप भ्रमणको प्रस्ताव गर्न सक्नेछ ।

धारा १४

१. यस अध्यालेखका पक्षराष्ट्रहरु उपसमितिलाई प्राप्त कार्यादेश सम्पन्न गर्न सबल बनउने उद्देश्यले निम्नानुसार प्रत्याभुति दिनेछन् :

क) धारा ४ ले परिभाषित गरे मुताविक हिरासत/कारगारमा स्वतन्त्रताबाट वंन्चित गरी राखिएका व्यक्तिको संख्या साथै त्यस्ता ठाँउहरुको संख्या तथा अवस्थितिसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सुचनासम्म वेरोकटोक पहुँच,

ख) ती व्यक्तिहरु प्रति गरिने व्यवहार एवम् उनीहरुको बन्दी अवस्थासँग सरोकार रहेको सम्पूर्ण सुचनासम्म वेरोकटोक पहुँच,

ग) देहायको उपधारा (२) सँग सम्बन्धित हुनेगरी बन्दी राखिने स्थानहरु तथा सोसँग सम्बन्धित संरचना एवम् सुविधाहरु सम्मको वेरोकटोक पहुँच,

घ) स्वतन्त्रताबाट वंचित गरिएका व्यक्तिहरु तथा उपसमितिले आफूले खोजेको सुचना दिन सक्छ भनी विश्वास गरिएका व्यक्तिसँग दोभाषेको आवश्यकक्ता परे बाहेक अन्य व्यक्तिको गैर मौजुदीमा गोप्य अन्तर्वार्ता लिने अवसर,

ङ) उपसमितिले आफूले भ्रमण गर्न तथा अन्तरवार्ता लिन चाहेको स्थान तथा व्यक्ति छनौटको स्वतन्त्रता ।

२) राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक सुरक्षा, प्राकृतिक आपतविपद वा भ्रमण गर्ने भनिएको स्थानमा व्याप्त गम्भीर अव्यवस्थाको कारण अस्थायी रुपमा भ्रमण स्थगित गर्नु पर्ने तत्कालीन तथा बाध्यकारी अवस्थामा भने कुनै विशेष हिरासत/कारागारको भ्रमणमा असहमति जनाउन सकिनेछ । संकटकालको घोषण गरी त्यस्तो अवस्था कायम रहेको अवस्थालाई भने सम्बन्धित पक्षराष्ट्रले प्रस्तावित भ्रमणमा असहमतिको आधार मान्न पाउनेछैन ।

धारा १५

कुनै पनि निकाय वा पदाधिकारीले कुनै व्यक्ति विशेष वा संघ संस्थाले उपसमितिसँग संचार सम्पर्क गरेको वा उसका प्रतिनिधिलाई सत्य वा असत्य कुनै सुचना उपलब्ध गराएको आधारमा मात्र कारवाही गर्न कुनै आदेश दिनेछैनन्, त्यसको कार्यान्वयन गर्ने छैनन् , त्यसो गर्न अनुमति दिने छैनन् एवम् त्यसो गरेमा सहन गर्ने छैनन् साथै ती व्यक्ति वा संघ संस्थाप्रति कुनै पूर्वाग्रह राख्ने छैनन् ।

धारा १६

१. रोकथाम उपसमितिले आफ्ना सुझाव एवम् अवलोकनहरु सम्बन्धित पक्षराष्ट्र समक्ष गोप्य रुपमा प्रस्तुत गर्नेछ , र सान्दर्भिकता हेरी राष्ट्रिय रोकथाम उपसमितिलाई समेत यो उपलब्ध गराइनेछ ।

२. उपसमितिले सम्बन्धित पक्षराष्ट्रले अनुरोध गरेबमोजिम त्यस पक्षराष्ट्रको कुनै टिप्पणी भए सो सहित आफ्नो कामको प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्नेछ । यदि सरोकारवाला पक्षराष्ट्रले सो प्रतिवेदनको आंशिक प्रकाशन गरेमा उपसमितिले सो दस्तावेजको बाँकी, आंशिक वा पूर्ण पाठ सार्वजनिक गर्नेछ । यद्यपि, सम्बन्धित व्यक्तिको प्रष्ट सहमति वेगर कुनै पनि प्रकारका व्यक्तिगत विवरण भने सार्वजनिक गरिनेछैन ।

३. रोकथाम उपसमितिले आफ्ना क्रियाकलापको सार्वजनिक वार्षिक प्रतिवेदन यातनाविरुद्धको समिति समक्ष प्रस्तुत गर्नेछ ।

४. यदि कुनै पक्षराष्ट्रले धारा १२ तथा १४ अनुसार रोकथाम उपसमितिलाई सहयोग गर्न अस्वीकार गरेमा वा उपसमितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरुको आधारमा मौजुदा अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक पहल नगरेमा उपसमितिको अनुरोधमा आफ्ना सदस्यहरुको बहुमत निर्णयले सरोकारवाला पक्षराष्ट्रलाई आफ्नो दृष्टिकोण राख्ने अवसर दिई यातनाविरुद्धको समितिले सम्बन्धित विषयवस्तु उपर सार्वजनिक मन्तव्य दिन वा उपसमितिको सम्बन्धित प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्न सक्नेछ ।

भाग चार

राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरु

धारा १७

प्रत्येक पक्षराष्ट्रले यो अध्यालेख कार्यान्वयनमा आएपछि वा अनुमोदन वा सम्मिलन गरेपछि राष्ट्रियस्तरमा यातनाको रोकथाम गर्न ढिलोमा पनि एक वर्ष भित्र एक वा धेरै स्वतन्त्र राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुको व्यवस्था, नियुक्ति वा स्थापना गर्नेछन् । विकेन्द्रित इकाइहरुले यस अध्यालेखका प्रावधानहरुसँग तादम्यता रहने किसिमले स्थापना गरेका संयन्त्रहरुलाई समेत यस दस्तावेजको प्रयोजनको लागि राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरु मानिने छ ।

धारा १८

१. पक्षराष्ट्रहरुले राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुको कार्यगत स्वतन्त्रता तथा यिनका पदाधिकारीहरुको स्वतन्त्रताको प्रत्याभूति प्रदान गर्नेछन् ।

२. पक्षराष्ट्रहरुले राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुमा रही काम गर्ने विशेषज्ञहरुमा आवश्यक क्षमता तथा व्यवसायिक ज्ञान भएको सुनिश्चित गर्न आवश्यक उपायहरुको अवलम्वन गर्नेछन् । उनीहरुले लैङ्गिक सन्तुलन साथै मुलुकमा रहेका जातीय एवम् अल्पसंख्यक समूहहरुको पर्याप्त प्रतिनिधित्वको लागि प्रयास गर्नेछन् ।

३. पक्षराष्ट्रहरुले राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुको कार्यका लागि आवश्यक श्रोत साधन उपलब्ध गराउनेछन् ।

४. राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुको स्थापना गर्दा पक्षराष्ट्रहरुले मानवअधिकारको प्रवर्द्धन तथा सुरक्षा गर्ने हैसियत राख्ने राष्ट्रिय मानवअधिकार संस्था सम्बद्ध सिद्धान्तहरु उपर पनि उचित ध्यान दिनेछन् ।

धारा १९

राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुलाई न्यूनतम पनि देहायका अधिकार प्रदान गरिनेछ :

क) धारा ४ ले परिभाषित गरे अनुसार स्वतन्त्रताबाट बन्चित गरिएका व्यक्तिहरु राखिने स्थानहरुमा उनीहरुलाई यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायविरुद्धको सुरक्षालाई आवश्यकताअनुसार सुदृढ तुल्याउने उद्देश्यले ती स्थानहरुको नियमित परीक्षण/अध्ययन भ्रमण गर्ने,

खं) संयुक्त राष्ट्रसंघका सान्दर्भिक मान्यताहरुलाई समेत ध्यान दिंदै स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिएका व्यक्तिहरु प्रति गरिने व्यवहर एवम् यिनीहरुको अवस्थामा सुधार ल्याउने र यातना तथा अन्य, क्रुर, अमानवीय एवम् अपमानजनक व्यवहार एवम् सजायको रोकथाम गर्ने उद्देश्यले सम्बन्धित निकाय समक्ष सुझावहरु प्रस्तुत गर्ने,

ग) अस्तित्वमा रहेका तथा प्रस्तावित विधानको बारेमा प्रस्ताव तथा अवलोकन प्रस्तुत गर्ने ।

धारा २०

राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रहरुलाई तोकिएको कार्यादेश निर्वाह गर्न सवल बनाउने उद्देश्यले पक्षराष्ट्रहरुले देहायबमोजिम गर्नेछन् :

क) हिरासत/कारागारमा स्वतन्तत्राबाट वञ्चित गरी राखिएका व्यक्तिहरुको संख्या साथै त्यस्ता ठाँउहरुको संख्या तथा अवस्थितिसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सुचना सम्म पहुँच प्रदान गर्ने,

ख) ती व्यक्तिहरु प्रति गरिने व्यवहार एवम् उनीहरुको बन्दी अवस्थासँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सुचनामा पहुँच दिने,

ग) बन्दी/थुनुवा राखिने सम्पूर्ण स्थानहरु तथा सोसँग सम्बन्धित संरचना एवम् सुविधासम्मको पहुँच प्रदान गर्ने ।

घ) स्वतन्त्रताबाट वञ्चित गरिएका व्यक्तिहरु तथा राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रले आफूले खोजेको सुचना दिनसक्छ भनी विश्वास गरिएका व्यक्तिहरुसँग दोभाषेको आवश्यक्ता परेमा बाहेक अन्य व्यक्तिको गैर मौजुदीमा गोप्य अन्तरवार्ता लिने अवसर प्रदान गर्ने,

ङ) आफूले भ्रमण गर्न तथा अन्तरवार्ता लिन चाहेको स्थान तथा व्यक्ति छनोटको स्वतन्त्रता दिने,

च) रोकथाम उपसमितिसँग सम्पर्क राख्ने, यसलाई सुचना पठाउने र उपसमितिसँग भेटघाट गर्ने अधिकार प्रदान गर्ने ।

धारा २१

१. कुनै पनि निकाय वा पदाधिारीले कुनै व्यक्ति विशेष वा संघसंस्थाले राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्र संग सम्पर्क गरेको वा उसका प्रतिनिधिलाई सत्य वा असत्य कुनै सुचना उपलब्ध गराएको आधारमा मात्र कारवाही गर्न कुनै आदेश दिने छैनन्, त्यसो गर्न अनुमति दिनेछैनन् तथा त्यसो गरेमा सहन गर्नेछैनन् साथै यी व्यक्ति वा संस्थाप्रति कुनै पुर्वाग्रह राख्नेछैनन् ।

२. राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रबाट संकलित गोप्य सुचनालाई विशेषाधिकार प्राप्त हुनेछ । सम्बन्धित व्यक्तिको प्रस्ट सहमति वेगर कसैको पनि व्यक्तिगत विवरण सार्वजनिक गरिने छैन ।

धारा २२

सम्बन्धित पक्षराष्ट्रका सक्षम निकायहरुले राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रबाट प्राप्त सुझावहरुको अध्ययन गर्नेछन र तिनको कार्यान्वयनका खातिर अवलम्बन गर्न सकिने सम्भावित उपायहरु बारेमा संयन्त्रसँग परामर्श गर्नेछन् ।

धारा २३

यस अध्यालेखका पक्षराष्ट्रहरु राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रको वार्षिक प्रतिवेदन प्रकासित र वितरण गर्ने जिम्मा लिन्छन् ।

भाग पाँच

घोषणा

धारा २४

१. अनुमोदनपश्चात् पक्षराष्ट्रहरुले एक घोषणा गरी यस अध्यालेखको भाग ३ वा ४ का दायित्वहरु ढिलो गरी कर्यान्वयनमा ल्याउने जानकारी दिन सक्नेछन् ।

२. यस्तो ढिलाइ अधिकतम तीन वर्षसम्मको लागि मान्य हुनेछ । सरोकारवाला पक्षराष्ट्रले प्रतिनिधित्व जनाई सकेपश्चात तथा रोकथाम उपसमितिसँग परामर्शपश्चात् यातनाविरुद्धको समितिले यो अवधिलाई अरु दुई वर्षसम्म लम्ब्याउन सक्नेछ ।

भाग ६

आर्थिक व्यवस्था

धारा २५

१. यो अध्यालेख कर्यान्वयन गर्न रोकथाम उपसमितिले गर्ने व्ययको भार संयुक्त राष्ट्रसंघले बहन गर्नेछ ।

२. यस अध्यालेख अन्तर्गतको रोकथाम उपसमितिलाई आफ्नो काम कारवाही प्रभावकारी रुपमा सम्पन्न गर्न आवश्यक मानवस्रोत तथा सरसुविधाहरु संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले उपलब्ध गराउनेछन् ।

धारा २६

१. संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासभाका सान्दर्भिक कार्यविधिअनुसार संयुक्त राष्ट्रसंघकै आर्थिक प्रशासन नियमावली तथा अन्य निकायबाट शासित हुने गरी रोथाम उपसमितिका सिफारिसहरु कार्यान्वयन गर्न तथा राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रलाई शैक्षिक कार्यक्रम आयोजना गर्न सहायता पुऱ्याउने उद्देश्यले एक यातना रोकथाम कोषको स्थापना हुनेछ ।

२. सो रोकथाम कोष सरकार, अन्तर-सरकारी एवम् गैरसरकारी संघ संस्थाहरु र अन्य व्यक्तिगत तथा सार्वजनिक निकायहरुले पुऱ्याउने स्वेच्छिक योगदानबाट चल्नेछ ।

भाग सात

अन्तिम प्रावधानहरु

धारा २७

१. महासन्धि अनुमोदन गरेको कुनैपनि राष्ट्रलाई यो अध्यालेखमा हस्ताक्षर गर्न खुल्ला गरिएको छ ।

२. महासन्धि अनुमोदन गरिसकेको वा यसमा सम्मिलन जनाइसकेको राष्ट्रले यो अध्यालेख अनुमोदन गर्न सक्नेछ । अनुमोदन गरेको कागजातहरु संयुक्त राष्ट्रसंघका माहासचिव समक्ष दाखिला गर्नुपर्नेछ ।

३. महासन्धि अनुमोदन गरिसकेका वा यसमा सम्मिलन जनाइसकेका राष्ट्रहरुले यस अध्यालेखमा सम्मिलन जनाउन सक्नेछन् ।

४. सम्मिलन जनाएको कागजात संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष दाखिला गरेपछि सो लागू भएको मानिनेछ ।

५. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले आफू समक्ष दाखिला भएका अनुमोदन वा सम्मिलनका कागजातको बारेमा यो अध्यालेखमा हस्ताक्षर गर्ने वा स्वीकृति जनाउने सबै राष्ट्रलाई सुचित गर्नेछन् ।

धारा २८

१. बीसवटा राष्ट्रले अनुमोदन वा सम्मिलन गरेको कागजात संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष दाखिला गरेको तीसौं दिनबाट यो अध्यालेख कार्यान्वयनमा आउनेछ ।

२. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष यो अध्यालेख अनुमोदन वा सम्मिलन गर्ने वीसौं राष्ट्रले सो को कागजात पेश गरेपश्चात् यो अध्यालेखको अनुमोदन सम्मिलन गर्ने राष्ट्रको हकमा अनुमोदन वा सम्मिलन गरेको तीसौं दिनबाट यो अध्यालेख लागू हुनेछ ।

धारा २९

यस अध्यालेखका प्रवधानहरु संघीय राज्यका सबै भू-भागमा वेरोकटोक एवं एकनासले लागु हुनेछन् ।

धारा ३०

यो अध्यालेख (अनुमोदन गर्न) कुनै सर्त राखिने छैन ।

धारा ३१

यस अध्यालेखका कुनै पनि प्रावधानले पक्ष राष्ट्रलाई कुनै पनि क्षेत्रीय महासन्धिबाट निसृत भई थुनुवा/वन्दी राखिने स्थानहरुको भ्रमण गर्ने प्रणाली स्थापना गर्नुपर्ने दायित्वलाई असर पार्ने छैन । रोकथाम उपसमिति र क्षेत्रीय व्यवस्था अनुरुप स्थापना भएका त्यस्ता निकायहरु आफ्ना काममा हुन सक्ने नक्कल हटाउन तथा यस अध्यालेखका उद्देश्यहरुको प्रवर्द्धन गर्न एकआपसमा परामर्श एवं सहयोग गर्न उत्साहित हुनेछन् ।

धारा ३२

१२ अगष्ट १९४९ का जेनेभा महासन्धिहरु तथा तिनका ८ जुन १९७७ का अतिरिक्त अध्यालेखहरुको पक्षराष्ट्र बनेको आधारबाट सृजित दायित्व बहन गर्न यस अध्यालेखका कुनै पनि प्रावधानले पक्षराष्ट्रहरुलाई असर पुर्‍याउने छैनन् , न त अन्तर्राष्ट्रिय कानुनले नसमेटेको अवस्थामा समेत रेडक्रसको अन्तर्राष्ट्रिय समितिलाई थुनुवा/बन्दी राखिएको स्थानहरुको भ्रमण अख्तियारी दिन बाधा पुर्‍याएको नै मानिनेछ ।

धारा ३३

१. यस अध्यालेखको सदस्यता त्याग्न चाहने कुनैपनि पक्षराष्ट्रले कुनै पनि बखत संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई लिखित जानकारी दिई आफ्नो सदस्यता त्याग्न सक्नेछन् । राष्ट्रसंघीय महासचिवले यसको जानकारी महासन्धि तथा यस अध्यालेखका पक्षराष्ट्रहरुलाई दिनेछन् । महासचिवले यसरी सुचना पाएको मितिले एक वर्षपछि सदस्यता त्यागेको मानिनेछ ।

२ सदस्यता परित्याग गर्ने राष्ट्रले सदस्यता लागू हुने मिति अगावै आफू यस अध्यालेखको पक्षराष्ट्र भएबाट उत्पन्न हुने दायित्वबमोजिम गर्नु पर्ने काम वा विद्यमान अवस्थाबाट वा रोकथाम उपसमितिले सो पक्षराष्ट्रमाथि कुनै कारवाही गर्ने निर्णय हुन सक्ने अवस्थाबाट उन्मुक्ति पाउने छैन, न त रोकथाम उपसमितिले विचार गरिरहेको कुनै विषयमा सदस्यता परित्यागले यो लागू हुनपूर्व कुनै पूर्वाग्रही असर पुर्‍याउनेछ ।

३. सदस्यता परित्याग लागू भएपछि रोकथाम उपसमितिले परित्याग गर्ने राष्ट्रसंग सम्बन्धित कुनै पनि नयाँ विषयमा विचार गर्ने छैन ।

धारा ३४

१. कुनै पनि पक्षराष्ट्रले यस अध्यालेख उपर संशोधन प्रस्ताव गर्न सक्नेछन् र त्यस्तो प्रस्ताव संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष पेश गरिनेछ । महासचिवले प्रस्तावित संशोधन सहित यस्ता प्रस्तावमा पक्षराष्ट्रहरुको सम्मेलन चाहान्छन् वा चाहान्नन् सो को जानकारी उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्दै यस अध्यालेखका पक्षराष्ट्रसँग पत्राचार गर्नेछन । यसरी पत्राचार गरिएको चार महिना भित्र कम्तीमा पनि एक तिहाई पक्षराष्ट्रहरुले सम्मेलन गरिनु पर्ने जनाउ दिएमा महासचिवले संयुक्त राष्ट्रसंघको प्रचलित नियमको अधीनमा रही सम्मेलनको आव्हान गर्नेछन् । सम्मेलनमा उपस्थिति भई मतदान गरेका पक्षराष्ट्रहरुमा दुई तिहाइको बहुमतले कुनै संशोधन प्रस्ताव अनुमोदन गरेमा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले अनुमोदित प्रस्ताव स्वीकृतिका लागि सबै पक्षराष्ट्र समक्ष पठाउनेछन् ।

२. यस धाराको उपधारा (१) बमोजिम अनुमोदन गरिएको संशोधन यस अध्यालेखका दुई-तिहाई पक्षराष्ट्रहरुले आ-आफ्नो संवैधानिक प्रक्रिया मुताविक स्वीकृत गरेपछि कार्यान्वयनमा आउनेछ ।

३. संशोधन कार्यान्वयनमा आएपछि सो संसोधन स्वीकार गर्ने पक्ष राष्ट्रहरुले संसोधित अध्यालेखबाट तथा अन्य पक्षराष्ट्रहरु यसै अध्यालेखका प्रावधानहरु तथा आफूले स्वीकार गरेका कुनै अघिल्ला संशोधनबाट बाँधिनेछन् ।

धारा ३५

रोकथाम उपसमिति तथा राष्ट्रिय रोकथाम संयन्त्रका सदस्यहरुलाई उनीहरुले गर्ने कामको स्वतन्त्र अभ्यास गर्न आवश्यक विशेषाधिकार तथा उन्मुक्ति प्रदान गरिनेछ । रोकथाम उपसमितिका सदस्यहरुलाई १३ फेब्रुअरी १९४६ को संयुक्त राष्ट्र संघीय विशेषाधिकार तथा उन्मुक्ति महासन्धिको धारा २३ मा उल्लेखित प्रावधानसँग सम्बन्धित हुने गरी सोही महासन्धिको धारा २२ ले परिभाषित गरेका विशेषाधिकार तथा उन्मुक्ति प्राप्त हुनेछन् ।

धारा ३६

कुनै पक्ष राष्ट्रको भ्रमण गर्दा उपसमितिका सदस्यहरुले यस अध्यालेखका प्रावधान तथा उद्देश्यहरु साथै आफूलाई प्राप्त विशेषाधिकार तथा उन्मुक्तिसमेत प्रति पूर्वाग्रही नभई :

क) भ्रमण गरिएको राष्ट्रको नियमकानुनलाई आदर गर्नेछन् ;

ख) आफ्ना निष्पक्ष एवं अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृतिका कर्तव्यसँग मेल नखाने कुनै पनि काम वा क्रियाकलापबाट टाढा रहनेछन् ।

धारा ३७

१. अरबी, चिनियाँ, अंग्रेजी, फ्रेन्च, रसियन तथा स्पेनिस भाषामा तयार पारिएका यस अध्यालेखका पूर्ण पाठ समान रुपले मान्य हुनेछन् र यी संयुक्तराष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिल रहनेछन् ।

२. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले यस अध्यालेखका प्रमाणित प्रतिहरु सबै राष्ट्रलाई उपलब्ध गराउनेछन् ।